

Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği

Political Instability and Economic Performance: the Case of Turkey

Ünal ARSLAN¹

ÖZET

Bu çalışma, Johansen (1988) eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli (HDM) testlerini kullanarak 1987-2007 yılları arasında Türkiye'de siyasi istikrarsızlık ve gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Eşbütünleşme analizi, siyasi istikrarsızlık ve gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) arasında uzun dönemli bir ilişkiye işaret etmektedir. Buna ek olarak, Hata Düzeltme Modeli (HDM) gayri safi yurt içi hasıladan siyasi istikrarsızlığa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İktisadi büyüme, siyasi istikrarsızlık, eşbütünleşme testi

ABSTRACT

This study investigates the relationship between political instability and Gross Domestic Product (GDP) in Turkey, covering the period 1987-2007 using Johansen (1988) cointegration and Error Correction Model (ECM) tests. The result of the cointegration analysis indicates that there is a long-run relationship between gross domestic product (GDP) and political instability. Additionally, the Error Correction Model suggests an uni-directional causal relationship from Gross Domestic Product (GDP) to political instability.

Key Words: Economic growth, political instability, cointegration test.

1. GİRİŞ

Son dönemlerde, ekonomik büyüme literatüründe, siyasi istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkisine vurgu yapan çalışmalar ön plana çıkmıştır. Bu çalışmaların çoğunda temel bulgu siyasi istikrara sahip ekonomilerin, istikrarsız ekonomilere göre daha hızlı büyüme gösterdikleridir. Söz konusu çalışmalarda, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında kurulan teorik ve ampirik ilişkiler yöntem, zaman ve örnekler çerçevesinde farklılık gösterse de bu çalışmalarda ortak nokta büyüme sürecinde siyasi istikrarsızlığın büyümeyi etkileyen bir değişken olarak ortaya çıktığıdır.

Siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme açısından önemi, ülkelerin büyüme süreçlerine tarihsel bir açıdan bakıldığında daha iyi anlaşılabilir. Japonya ve Arjantin ekonomisi bu durum için iyi bir örnek oluşturmaktadır. 1960'lı yıllarda Arjantin ekonomisinde kişi başına düşen milli gelir Japon ekonomisinden çok yüksekti. Fakat aynı yıllarla başlayan ve Japonya'nın aksine, Arjantin'in siyasi tarihinde eksik olmayan siyasal şiddet, darbe ve istikrarsızlık Arjantin ekonomisini Japon ekonomisinin çok gerisinde bırakmıştır (Alesina v.d., 1996: 189). Siyasi istikrarın büyüme sürecinde bu denli belirleyici olması Türkiye'nin büyüme süreci açısından da öneminin ortaya konma-

sını gerektirmektedir.

Bu amaçla, çalışmada, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Türkiye ekonomisi için test edilmektedir. Özellikle, Türkiye'nin siyasi tarihi darbeler, muhtıralar veya daha genel bir ifadeyle, anayasal olmayan yollarla iktidara gelme veya iktidardan uzaklaşma girişimleri açısından zengindir. Söz konusu durum hükümetlerin uygulayacağı ekonomi politikalarında bir belirsizlik ve en başta yatırım olmak, sermaye birikimi, ekonomik büyüme v.b. birçok ekonomik değişken üzerinde etki yaratmış ve yaratmaya devam etmektedir. Dolayısıyla siyasi istikrarsızlık ve Türkiye'nin ekonomik büyümesi arasındaki ilişkinin test edilmesi önemlidir. Bu amaçla, Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme analizi ve 1987-2007 yılları arası üç aylık veriler kullanılarak siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bu amaçla çalışmanın ikinci bölümünde ekonomik büyüme ve siyasi istikrar kavramları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümünde, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik performans veya ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi konu alan teorik ve ampirik literatür değerlendirilmiştir. Dördüncü bölüm, ampirik çalışmada kullanılan yöntem ve veri setinin tanıtımını içermektedir. Son bölüm ise ampirik çalışmada elde

¹ Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, uarslan@politics.ankara.edu.tr

edilen bulguların değerlendirildiği sonuç bölümünden oluşmaktadır.

2. KAVRAM

Tanımsal düzeyde ekonomik büyüme; (i) uzun dönemde ekonomik faaliyetlerin ölçeğinde bir büyümeyi ve (ii) kişi başına reel hâsıladaki artışı ifade eder (Kibritçioğlu, 1998: 1; Tezel, 2003: 2). Öte yandan, siyasi istikrarsızlık iki anlamda kullanılabilir: Birinci anlamıyla yönetimdeki istikrarsızlığı (Alesina v.d., 1996:189); ikinci anlamıyla ise sosyal hoşnutsuzluğu ve siyasi şiddet kavramını ifade etmektedir (Swensson, 1998: 1317). Birinci anlamda siyasi istikrarsızlık, yönetimdeki değişim eğilimini tanımlamaktadır. Bu değişim, anayasal, yasal mevcut kurallar çerçevesinde olabileceği gibi; anayasal olmayan (darbe v.b.) yollarla da olabilmektedir. Burada vurgulanması gereken temel nokta, yönetimdeki değişim eğiliminin, politikalarda bir belirsizliği işaret ettiği; bazı durumlarda, mülkiyet haklarına yönelen bir tehdit olarak algılandığıdır. Bu nedenle, olağan ve yasalarla öngörülen sürelerde yapılan yönetim değişikliğinden farklılık göstermektedir (Alesina ve Perotti, 1995: 1206). Kısaca, siyasi istikrarsızlık kavramı ile kastedilen ayaklanma, darbe, iç savaş, rejimin sürekliliği ve yönetimlerdeki değişim sıklığıdır.

3. TEORİK VE AMPİRİK LİTERATÜR

Büyüme literatüründe mevcut çalışmalar, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin farklı yönlerine vurgu yapmaktadır. İlk olarak, bazı çalışmalarda, doğrudan bir ilişkinin varlığına vurgu yapılmakla birlikte; çoğu çalışmada, dolaylı ilişkinin baskın olduğu savunulmaktadır. İkinci olarak, bazı çalışmalar siyasi istikrarsızlıktan ekonomik büyümeye doğru bir ilişkinin varlığı üzerinde dururken; karşılıklı ilişkinin mevcudiyetini saptayan çalışmalar azımsanmayacak düzeydedir. Son olarak, teorik ve ampirik literatürdeki genel eğilim, siyasi istikrarsızlığın doğrudan ve dolaylı kanallarla ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği doğrultusundadır.

Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında teorik ilişki sermaye birikimi ve yatırım aracılığıyla kurulabilmektedir. Sermaye birikimi ve yatırım, rejim ve rejim politikalarının öngörülebilir bir gelecek için istikrarlı olmasına bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir (Benhabib ve Rustichini, 1996; Alesina ve Perotti, 1995). İstikrarsızlık yasal ve siyasi ortamda belirsizliğe yol açabilir. Belirsizlik ise sermaye veya yatırım projelerinin beklenen reel getirisini düşürerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir (Leahy

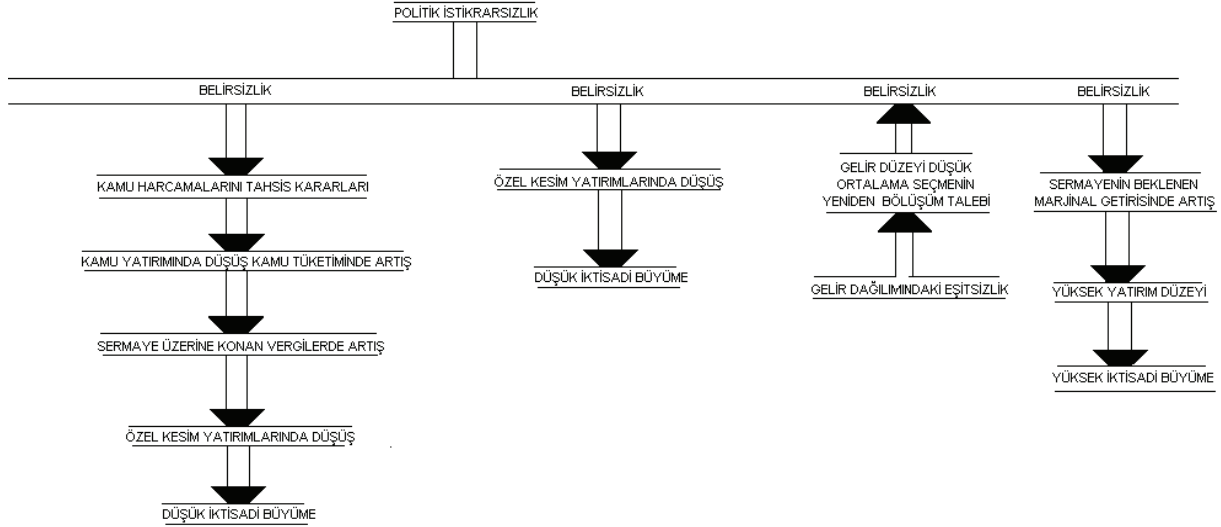
ve Whited, 1996: 64). Siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki bu olumsuz etkisi siyasi kutuplaşmanın yüksek olduğu ülkelerde daha belirgin olarak ortaya çıkabilmektedir.

İktisadi büyüme ve siyasi istikrarsızlık arasında kurulan teorik ilişkilerden bir diğeri hükümetlerin kamu harcamalarını tüketim ve yatırım arasında tahsis kararı alırken ortaya çıkmaktadır (Alesina ve Tabellini, 1990; Persson ve Svensson, 1989). Siyasi istikrarsızlık, hükümetlerin tekrar seçilmeleri konusunda bir belirsizlik yaratmakta ve uzun vadeli yatırım kararları almalarına engel olabilmektedir. Bu durum, kamu yatırım-tüketim dengesinde bir bozulmaya yol açarak, kamu yatırımı yerine kamu tüketiminde artışa yol açabilmektedir (Persson ve Tabellini, 1988). Bu nedenle politik istikrarsızlık yatırım kararlarını olumsuz yönde etkileyebilmekte (Calvo ve Drazen, 1997) ve ekonomik büyüme oranını düşürebilmektedir.

Politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında kurulan diğer bir teorik ilişki, yeniden bölüşüm talebindeki artış yolu ile gerçekleşmektedir. Bu yaklaşım, gelir dağılımındaki eşitsizliğin gelir düzeyi düşük ortalamaya bir seçmene yol açarak, yeniden bölüşüm talebini arttıracak varsayımına dayanmaktadır. Yeniden bölüşüm talebi, politik istikrarsızlığa yol açabilecek ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkide bulunabilecektir (Alesina ve Rodrik, 1994: 465; Persson ve Tabellini, 1994: 600). Ayrıca, gelir dağılımındaki eşitsizlik rant arayışı (*rent seeking*) faaliyetlerini arttırarak, sermaye birikimi ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir (Keefer ve Knack, 1995: 207; Bénabou, 1996: 1). Murphy, Sleifer ve Vishny (1991) rant arayışı faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisine vurgu yapmışlardır. İktidarlarını kaybetme tehdidi altında bulunan zayıf hükümetlerin baskı gruplarını ve lobcilerin politik kararlar üzerindeki rant arayışı faaliyetlerinin doğrudan etkisine daha açık hale gelebileceklerini ileri sürmüşlerdir.

Siyasi istikrarın iktisadi büyümeyi olumlu yönde etkilemeyeceğini ileri süren iktisatçılar da bulunmaktadır. Olson (1982), baskı ve çıkar gruplarının, uzun süre iktidarda kalan hükümetleri tanıdığını ve kendi çıkarları için kullandığını belirtmektedir. Bu tür durumlarda iktidardaki otoritenin izlediği politikalar sosyal refahı maksimize etmeye yönelik olmaktan çok; baskı gruplarının çıkarlarını gözetecektir. Ayrıca siyasi istikrarsızlığın yaratacağı belirsizlik ortamının sermayenin beklenen marjinal getirisinde bir artış yaratabileceği, bu durumun da yatırımlarda ve ekonomik büyüme oranlarında artışa neden olabileceği ileri sürülebilmektedir. İktisadi büyüme ve siyasi istikrarsızlık arasında yukarıda anlatılan teorik ilişkiler ağı şekil 1'de de gösterilmiştir.

Şekil 1: Politik İstikrarsızlık ve İktisadi Büyüme Arasındaki Teorik İlişkiler

Öte yandan, büyüme literatüründe, siyasi istikrar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ampirik boyutunu konu alan çalışmaların çoğu yukarıdaki teorik ilişkileri doğrular niteliktedir. Alesina ve Perotti (1995), 1960–1985 yılları arası ve 71 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, siyasi istikrarsızlığın yatırımlar ve dolayısıyla büyüme üzerinde olumsuz bir etki doğurduğunu ileri sürmüşlerdir. Özellikle gelir dağılımındaki bozukluğun siyasi istikrarsızlığa yol açabileceği çalışmanın önemli sonuçlarından birini oluşturmaktadır. İlişkinin yönü, gelir dağılımı bozukluğunun politik istikrarsızlık yaratması; bunun da yatırım ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi şeklindedir. Alesina vd.'ne (1996) göre, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede, siyasi istikrarsızlık yatırım hacmi ve etkinliğini azaltarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, büyüme ve gelir üzerindeki negatif şok etki politik istikrarsızlığın artmasına katkıda bulunabilmektedir.

İktisadi büyüme ve siyasi istikrarsızlık arasındaki ilişkiyi konu alan bir diğer çalışma Berthelemy vd.'ne (2002) aittir. Bu çalışma, siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunduğunu göstermektedir. 1996–2001 yılları arası dönemini ve 22 Afrika ülkesini kapsayan çalışmaya göre, siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde negatif ve doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca, siyasi istikrarsızlığın özel yatırımlar üzerinde negatif ve dolaylı bir etkisinin bulunduğunu ve dolaylı olarak ekonomik büyümeyi etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan, Oliva ve Rivera (2002) istikrarın yabancı doğrudan yatırımları arttırarak, ekonomik büyümeyi dolaylı yoldan etkilediğini ileri sürmüşlerdir. De Haan ve Siermann (1995), Barro (1991,

1997) ve Chen ve Fengs, (1996) demokratikleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin aktarım mekanizması olarak siyasi istikrarı görmüş ve demokratikleşmenin öncelikle siyasi istikrarı arttırarak, fiziki sermaye birikimini ve ekonomik büyümeyi arttırdığını savunmuşlardır. Devereux ve Wen (1997), yatay kesit veri analizi kullanarak, siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmada, yüksek siyasi istikrarsızlığın düşük bir ekonomik büyüme düzeyine ve yüksek kamu harcamalarına yol açtığını ileri sürmüştür. Bienen, Londregan ve Van De Walle (1993) büyümenin yönetim değişikliği üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada, cari ve geçmiş büyüme oranlarının yüksek oluşunun yönetim değişikliğini azalttığı bulgusuna ulaşmışlardır. Söz konusu çalışma ekonomik büyümeden siyasi istikrara doğru bir nedensellik ilişkisine vurgu yapması bağlamında önemlidir. Bu anlamda refah artışının siyasi istikrarın sağlanmasında önemli bir paya sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak literatürde var olan ampirik, çalışmalar siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisinin olacağını öngörmektedir. Siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışmalar tablo 1'de özetlenmiştir.

4. YÖNTEM VE VERİ SETİ

Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmanın ampirik kısmında Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeli kullanılmıştır. Eşbütünleşme testi durağan olmayan iki seri arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılan yöntemdir. Serilerin durağanlık testi Augmented Dickey-Fuller

Tablo 1: Siyasi İstikrarsızlığın İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi: Ampirik Çalışmalar Tablosu

ÇALIŞMA	DÖNEM	ÜLKE	DEĞİŞKEN	SONUÇ
Alesina v.d. (1996)	1950-1982	113	Siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Asteriou and Price (2001)	1961-1997	İngiltere	Siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Collier (1999)	1816-1992	92	sivil savaşlar	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Darby v.d. (2004)	1963-1996	OECD	Siyasi belirsizlik	yatırım üzerinde negatif ve anlamlı
Devereux ve Wen (1998)	1960-1985	52	Siyasi istikrarsızlık	Negatif büyüme ve yüksek kamu harcamaları
Klomp ve De Haan	1960-2005	100	Siyasi istikrarsızlık ve politikalarda belirsizlik	Ekonomik dalgalanmalar üzerinde pozitif ve anlamlı etki
Ghate v.d. (2003)	1948-1995	58	Sosyopolitik istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Isham vd. (1997)	1974-1990	56	darbe	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Easterly ve Levine (1997)	1965-1990	Afrika Ülkeleri	siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Jong-A- Pin (2009)	1974-2003	90	Siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Swensson (1998)	1960-1985	100	Siyasi istikrarsızlık ve kutuplaşmış siyasal istemler	Yatırım üzerinde negatif ve anlamlı
Perotti (1996)	1960-1985	67	Sosyopolitik istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Alesina ve Perotti (1996)	1960-1985	71	sosyo-politik istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Alesina ve Rodrik (1994)	1960-1985	64	yeniden bölüşüm talebi, siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Barro (1991)	1960-1985	98	darbe	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı
Murphy, vd. (1991)	1970-1985	91	rant arayışı, siyasi istikrarsızlık	Büyüme üzerinde negatif ve anlamlı

(ADF) birim kök testi ile yapılmış ve birinci dereceden bütünlük olduğu tespit edildikten sonra eşbütünlük testi uygulanmıştır.

Çalışmada siyasal istikrarsızlık (S) ve reel Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (Y) değişkenleri kullanılmıştır. Siyasal istikrarsızlık göstergesi olarak kullanılan değişken International Country Risk Guide (ICRG)'dan elde edilmiştir. Söz konusu veri hükümetlerin iktidarda kalma süreleri, programlarını yürütebilme yeteneği, seçimle işbaşına gelip gelmediği v.b ölçütler çerçevesinde oluşturulmuş bir veridir. Reel GSYİH ise T.C. Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden elde

edilmiştir. Reel GSYİH Census X12 yöntemi ile mevsimsel dalgalanmalardan arındırılmıştır. Öte yandan, büyüme literatüründe, ülkeler arası büyüme farklılıklarının geçici olması nedeniyle, ekonomik büyüme yerine düzey üzerindeki etkiye bakılmıştır. Parente ve Prescott (1994), Barro ve Sala-i-Martin (1995), Eaton ve Kortum (1995), Hall ve Jones (1999) ülkelerin uzun dönemde benzer büyüme oranlarına sahip olmaları için büyüme yerine düzey üzerindeki etkinin araştırılmasının daha anlamlı olduğunu savunmuşlardır. Bu nedenle, bu çalışmada, ekonomik büyüme yerine GSYİH üzerindeki etki araştırılmıştır.

Tablo 2: ADF Birim Kök Test Sonuçları

DEĞİŞKENLER	MODEL	MACKİNNON KRİTİK DEĞERİ (% 1 ve 5)	ADF TEST İSTATİSTİĞİ	GECİKME*	SONUÇ
GSYİH (Y)	I**	-2.596586, -1.945260	1.048614	[0]	I (1)
	II***	-3.512290, -2.897223	0.349538	[0]	
	III****	-4.073859, -3.465548	-1.707200	[0]	
	IV*****	-2.593824, -1.944862	-7.582395	[0]	
İSTİKRARSIZLIK (S)	I**	-2.594368, -1.944811	-1.088134	[0]	I (1)
	II***	-3.512290, -2.897223	2.101418	[0]	
	III****	-4.073859, -3.465548	-3.361986	[0]	
	IV*****	-2.594189, -1.944915	-8.567153	[1]	

Notlar:* ADF birim kök testinde değişkenlere ait gecikme sayısı Schwarz Bilgi kriteri ile belirlenmiştir.** Model I, trend ve sabit içermeyen model.*** Model II, sabit içeren model. **** Model III, trend ve sabiti içeren model. ***** Model IV, Farkı alınmış serinin birim kök modeli.

4.1. Birim Kök Testi

Değişkenlerin durağanlığını test etmede Augmented Dickey Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. Bu test aşağıdaki denklemlerde de gösterilen üç farklı regresyon ilişkisini içermektedir.

$$\Delta Y_t = \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + u_t \quad (1)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + u_t \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + a_2 t + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + u_t \quad (3)$$

(1), (2) ve (3) nolu denklemlerden elde edilen Augmented Dickey Fuller (ADF) birim kök test sonuçları tablo 2'de yer almaktadır. ADF test yönteminde bağımlı değişkenin otokorelasyona yol açmayacak optimal gecikme düzeyinin saptanmasında Schwarz Bilgi Kriteri (SBC) kullanılmıştır. Tablo 2'den de görüldüğü gibi, GSYİH ve istikrarsızlık değişkenleri düzeyde durağan olmayıp, birinci farkları alındığında durağan hale gelmektedirler. Başka bir ifadeyle, iki değişken de birinci I (1) dereceden bütünüştür. Bu nedenle GSYİH ve istikrarsızlık arasında eşbütünleşme testini uygulamak mümkündür.

4.2. Eşbütünleşme Testi

Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen eşbütünleşme analizi, serilerin düzeyde durağan olmayıp aynı dereceden bütünüştür.

olmasını gerektiren bir analiz yöntemidir. Bu yöntemde değişkenler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin olup olmadığı maksimum özdeğer (max-eigen value) ve iz (trace) istatistiği yardımıyla belirlenebilmektedir. Ayrıca eşbütünleşme testinde kullanılacak gecikme sayısının saptanması da önemlidir. Bu amaçla, eşbütünleşme testinde kullanılacak gecikme sayısının saptanması için öncelikle kısıtsız VAR modeli oluşturulmuş ve LR (sequential modified LR) test istatistiği yardımı ile gecikme uzunluğu 5 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi gsyih ve siyasi istikrarsızlık arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur şeklindeki H_0 hipotezi reddedilmektedir. Başka bir ifadeyle, iki değişken arasında en az bir eşbütünleşme ilişkisinin var olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan, GSYİH ve siyasi istikrarsızlık arasındaki uzun dönemli denge ilişkisini gösteren eş bütünüleşme denklemi aşağıdaki gibidir. 1987-2007 yılları arası dönem için Türkiye'de siyasi istikrarsızlık sahip olduğu katsayı negatif, fakat istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Aşağıdaki denklemde parantez içerisindeki değerler t istatistiğini göstermektedir.

$$(Y) = -21.990 - 1.384(S) \quad (4)$$

$$(0.10087) \quad (0.23025)$$

Yukarıdaki denklemde Y GSYİH'ı, S siyasi istikrarsızlığı göstermektedir. Parantez içerisindeki rakamlar t istatistiği değerleridir. Johansen (1988) eşbütünleşme testi ile GSYİH ve siyasi istikrarsızlık arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin varlığı saptandıktan sonra nedenselliğin yönünün saptanması gerekmektedir.

Tablo 3: Johansen Eşbütünleşme Test Sonuçları

Hipotez	Özdeğer İstatistiği	İz İstatistiği	Maksimum Özdeğer İstatistiği	% 5	Olasılık
$H_0 : r = 0^*$	0.246881	30.21421	21.83199	20.26184	0.0015
$H_0 : r \leq 1$	0.103144	8.382218	8.382218	9.164546	0.0702

* işareti iki değişken arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur şeklindeki H_0 hipotezinin 0.05 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir.

dir. Başka bir ifadeyle, uzun dönem denge ilişkisinin GSYİH'dan istikrarsızlığa doğru bir nedensellik mi yoksa siyasi istikrarsızlıktan GSYİH'ya doğru bir nedensellik mi içerdiğinin saptanması gerekmektedir. Bu amaçla, birinci dereceden eş bütünlük seriler arasındaki nedenselliğin yönünü belirlemede hata düzeltme mekanizması veya hata düzeltme modeli kullanılmaktadır.

4.3. Hata Düzeltme Modeli

Kısa dönemde, eşbütünlük seriler arasındaki nedensellik ilişkisi hata düzeltme modeli (*error correction model*) yardımıyla test edilebilir. Eşbütünlük ilişkilerinden elde edilen hata teriminin gecikmeli değerinin modele eklenmesiyle oluşturulan hata düzeltme modeli, eşbütünlük seriler arasında nedenselliğin yönünün saptanmasında kullanılan bir modeldir (Gujarati, 1999: 729). Eşbütünlük testinde olduğu gibi hata düzeltme modelinde de gecikme sayısının saptanması önemlidir. Bu nedenle model için uygun gecikme sayısı, AIC, SC, HQ, FPE (Final prediction error, Akaike information criterion, Schwarz information criterion, Hannan-Quin information criterion) kriterleri çerçevesinde 1 olarak saptanmıştır. Öte yandan, GSYİH ve istikrarsızlık arasındaki nedenselliği test etmek için aşağıdaki denklemler kullanılacaktır.

$$\Delta Y_{it} = a_0 + \sum_{i=1}^m a_{1i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m a_{2i} \Delta S_{t-i} + a_{3i} ECT_{t-1} + u_t \quad (5)$$

$$\Delta S_{it} = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} \Delta S_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_{2i} \Delta Y_{t-i} + \beta_{3i} ECT_{t-1} + u_t \quad (6)$$

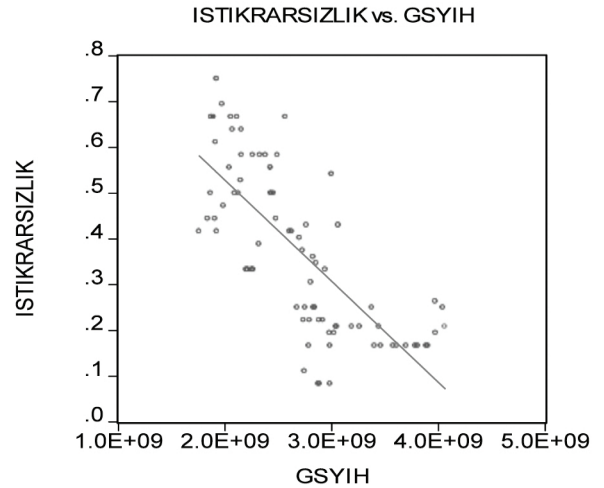
(5)'nolu denklem istikrarsızlıktan gsyih'ya doğru bir nedenselliği, (6)'nolu denklem ise gsyih'dan istikrarsızlığa doğru nedenselliği test etmek amacıyla oluşturulmuştur. Denklemlerde yer alan ECT (*error correction term*) eşbütünlük ilişkisinde elde edilen hata teriminin bir gecikmeli değerini göstermektedir.

5 ve 6'nolu denklemlerin regresyon sonuçları tablo 4'de görülmektedir. (5)'nolu denklemin regresyon sonucunda istikrarsızlık GSYİH'nin nedeni değildir şeklindeki H_0 hipotezini kabul ediyoruz. Öte yandan, (6) denklemin regresyon sonucunda "GSYİH siyasi istikrarsızlığın nedeni değildir" şeklindeki H_0 hipotezini

reddediyoruz. Sonuç olarak, kısa dönemde GSYİH'dan siyasi istikrarsızlığa doğru bir kısa dönem nedenselliğinin var olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. 5 ve 6. denklemlerde a_{3i} ve U_{3i} parametreleri ile gösterilen uyarlanma hızı katsayıları sistemin dinamiği açısından önemli göstergelerdir. (Enders, 1995: 377). Regresyon sonucunda elde edilen hata düzeltme terimi katsayısı (6)'nolu denklem için negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Bu durum denge durumundan herhangi bir sapmanın varlığı durumunda tekrar denge durumuna gelineceğini ifade etmektedir. (6)'nolu denklem için bulunan hata düzeltme katsayısı -0.94'tür. Bunun anlamı, reel GSYİH'da ortaya çıkabilecek bir dengesizliğin 0.94'lük bir kısmı, bir dönemde (üç ayda), düzeltilmektedir. Kısaca, kısa dönemde, GSYİH'dan siyasi istikrarsızlığa doğru bir nedensellik söz konusu iken siyasi istikrarsızlıktan GSYİH'ya doğru bir nedensellik bulgusuna rastlanmamıştır.

Şekil 1'de reel GSYİH ve siyasi istikrarsızlık arasındaki ilişkinin nokta diyagramı (*scatter diagram*) gösterilmektedir. Buradan da görüldüğü gibi siyasi istikrarsızlık ve reel GSYİH arasındaki ilişki negatif eğimlidir. Başka bir ifadeyle GSYİH arttıkça siyasi istikrarsızlık azalmaktadır.

Şekil 2: Reel GSYİH ve İstikrarsızlık Arasındaki İlişkinin Nokta Diyagramı

Tablo 4: Hata Düzeltme Modeline Dayalı Nedensellik Test Sonuçları

Bağımlı Değişken	Hata Düzeltme Modeli Katsayısı	F İstatistiği	Sonuç
Gsyih-istikrarsızlık	0.050991 (0.48877)	0.759004 (0.5205)	Nedensellik yok
İstikrarsızlık-gsyih	-0,946102 (-3.17794)	2.876423 (0.0416)	gsyih→İstikrarsızlık

5. SONUÇ

Türkiye’de 1987-01 ve 2007-03 dönemine ait siyasi istikrarsızlık (S) ve reel GSYİH serilerinin kullanıldığı bu ekonometrik çalışmada eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Elde edilen temel bulgu ekonomik olmayan bir faktör olan siyasi istikrarsızlık ve reel GSYİH arasında uzun dönem denge ilişkisinin bulunduğudır. Buradan hareketle nedenselliğin yönünün saptanması amacıyla oluşturulan hata düzeltme modeli sonucunda GSYİH’dan siyasi istikrarsızlığa doğru bir nedensellik bulgusuna ulaşılırken, siyasi istikrarsızlıktan GSYİH’ya doğru bir nedensellik ilişkisine rastlan-

mamıştır. Başka bir ifadeyle, Türkiye’de ve incelenen dönem içerisinde siyasi istikrarsızlığın nedenleri arasında gelişmişlik düzeyi önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de hükümetlerin iktidarda kalma süreleri, programlarını yürütebilme yeteneği ve seçimle işbaşına gelmeleri ekonomik gelişmişlik düzeyi tarafından belirlenebilmektedir. Türkiye için elde edilen bu sonuç, literatürdeki, başka ülkeler için yapılmış, ampirik çalışmaları destekler niteliktedir. Özellikle “yüksek ekonomik gelişmişlik düzeyi veya büyüme oranlarının yönetim değişikliğini azaltacağı” şeklindeki ampirik bulgu Türkiye için de geçerli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Alesina, A. ve Perotti, R. (1995) “Income Distribution, Political Stability and Investment”, *European Economic Review*, 40:1203-1220.
- Alesina, A. ve Rodrik, D., (1994) “Distributive Politics and Economic Growth”, *Quarterly Journal of Economics*, 109 (2): 465-490.
- Alesina, A. ve Tabellini, G. (1990) “A Positive Theory of Fiscal Deficits and Government Debt”, *Review of Economic Studies*, (57): 403-414.
- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N. ve Swagel, P. (1996) “Political Stability and Economic Growth”, *Journal of Economic Growth*, 1(2): 189-211.
- Asteriou, D., ve Price, S. (2001) “Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence”, *Scottish Journal of Political Economy*, 48 (4): 383-399.
- Barro, R. (1997) *The Determinants of Economic Growth: A Cross Country Empirical Study*, Cambridge MA: MIT Press.
- Barro, R. J. (1991) “Economic Growth in a Cross Section of Countries”, *Quarterly Journal of Economics*, 106 (2): 407-444.
- Barro, R. J. ve Sala-i-Martin, X. (1995) “Technological Diffusion, Convergence, and Growth”, NBER Working Paper, No. 5151.
- Benabou, R. (1996) “Inequality and Growth”, NBER Working Paper, 5658.
- Benhabib, J. ve Rustichini, A. (1996) “Social Conflict and Growth”, *Journal of Economic Growth*, 1 (1): 125-142.
- Berthélemy, J., Kauffmann, C., Renard, L. ve Wegner, L. (2000) “Political Instability, Political Regimes and Economic Performance in African Countries”, Draft Paper for African Economic Outlook, Paris.
- Bienen, H. S., Londregan, J. ve Van de Walle, N. (1993) “Ethnicity, Leadership Succession, and Economic Development in Africa.” Institute for Policy Reform, Washington, D.C.
- Chen, B. ve Feng, Y. (1996) “Some Political Determinants of Economic Growth: Theory and Empirical Implication”, *European Journal of Political Economy*, 12: 607-27.
- Collier, P. (1999) “On the Economic Consequences of Civil War,” *Oxford Economic Papers*, Vol. 51: 163-83.
- Darby, J., Chol-Won, L., ve Muscatelli, A. V. (2004) “Political uncertainty, public expenditure and growth,” *European Journal of Political Economy*, 20(1):153-179.
- De Haan, J. ve Siermann, C.L.J. (1995) “New Evidence on the Relationship Between Democracy and Economics Growth”, *Public Choice*, 86: 175-98.
- Devereux, M. B. ve Wen, J. (1997) “Political Instability, Capital Taxation and Growth”, *European Economic Review*, 42: 1635-1651.
- Easterly, W. ve Levine, R. (1997) “Africa’s Growth Tragedy: Policies and Ethnic Divisions”, *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4): 1203-1250.
- Eaton, J. ve Kortum, S. S. (1995) “Trade in Ideas: Patenting and Productivity in the OECD”, NBER Working Papers, No. 5049.
- Enders, W. (1995) *Applied Econometric Time Series*, New York, John Wiley & Sons Inc.,
- Ghate C., Vu Le, Q., ve. Zak, P. J (2003) “Optimal Fiscal Policy in an Economy Facing Socio-Political Instability”, *Review of Development Economics*, 7(4): 583-598.
- Granger, C.W.J. (1969) “Investigating Causal Relation by Econometric and Cross-Sectional Method”, *Econometrica* 37: 424-438.
- Gujarati, D. N. (1999) *Temel Ekonometri*, (çev: Ümit Şenses ve Gülay Günlük Şenesen), Literatür Yayıncılık.
- Hall, R. E. ve Charles, I. J. (1999) “Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker Than Others?”, *The Quarterly Journal of Economics*, 114(1): 83-116.
- Isham, J., Kaufmann, D. ve Pritchett, L. (1997) “Civil Liberties, Democracy, and the Performance of Government Projects.” *The World Bank Economic Review*, 11(2): 219-42.
- Johansen, S. (1988) “Statistical Analysis of Cointegration Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3): 231-54.
- Johansen, S. ve Katarina, J. (1990) “Maximum Likelihood

- Estimation and Inference on Cointegration–with Applications to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52/ 2: 169-210.
- Jong-A-Pin, R. (2009) “On the Measurement of Political Instability and Its Impact on Economic Growth”, *European Journal of Political Economy*, 25: 15-29.
- Kibritçiöğlü, A. ve Diboğlu, S. (2001) “Long-Run Economic Growth: An Interdisciplinary Approach”, *Knowledge, Technology, & Policy*, 13(4): 59-70.
- Kibritçiöğlü, A. (1998) “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”. *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(1-4): 207-230.
- Klomp, J. ve Jakob, D.H. (2009) Political Institutions and Economic Volatility, *European Journal of Political Economy*, 25: 311-326.
- Knack, S. ve Keefer, P.(1995) “Institutions and Economic Performance: Cross-Country Test Using Alternative Institutional Measures”, *Economics and Politics*, 7(3): 207-27.
- Leahy J. V. ve Whited T. M. (1996) “The Effect of Uncertainty on Investment Some Stylized Facts”, *Journal of Money, Credit and Banking*, 28(1): 64-83.
- Murphy, K., Shleifer, A. ve Vishny, R. (1991), “The Allocation of Talent: Implications for Growth”, *Quarterly Journal of Economics*, 106: 503-530.
- Oliva, M. ve Rivera-Batiz, L. A. (2002) “Political Institutions, Capital Flows, and Developing Country Growth: An Empirical Investigation”, *Review of Development Economics*, 6: 248-62.
- Olson, M. (1982) “The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities”, New Haven, Yale University Press.
- Parente, S.L. ve Prescott, E. C. (1994) “Barriers to Technology Adoption and Development”, *Journal of Political Economy*, 102(2): 258-321.
- Perotti, R. (1996) “Growth, Income, Distribution and Democracy: What the Data Say?”, *Journal of Economic Growth*, 1(2): 149-187.
- Persson, T. ve Svensson, L. (1989) “Why Stubborn Conservatives Run Deficits: Policy with Time-Inconsistent Preferences,” *Quarterly Journal of Economics*, 85. 325-45.
- Persson, T. ve Tabellini, G. (1994) “Is Inequality Harmful for Growth?”, *American Economic Review*, 84(3): 600–621.
- Sokoloff, K. L. ve Engerman, S. L. (2000) “History Lessons: Institutions, Factors Endowment, and Paths of Development in the New World”, *The Journal of Economic Perspectives*, 14(3): 217-232.
- Svensson, J. (1998) “Investment, Property Rights and Political Instability: Theory and Evidence”, *European Economic Review*, 42: 1317-1341.
- Tezel, Y. S. (2003) *İktisadi Büyüme*, Ankara, İmaj Yayınevi.